

TÓTH ESZTER ZSÓFIA

Modern anya – ideális nő

A nőideál változatai a szocialista időszakban

Ha a szocialista időszak nőalakjaira gondolunk, megjelenhet előttünk a traktorista lány, a buszvezető alakja. Egy olyan kor, amelyben a nők hivatalosan egyenjogúaknak számítottak a férfakkal. Valójában azonban ez nem volt igaz, mivel azzal, hogy az erőltetett iparosítás hatására az 1950-es években már gyárakban kényszerültek dolgozni, csupán a munka szintérének változását jelentette számukra. Ugyanis ezek a nők korábban is dolgoztak cselédként, varrónőként, takarítónőként. Ekkor azonban kettős teher nehezedett rájuk, meg kellett felelniük a munkahelyi elvárásoknak, s emellett otthon várta őket a második műszak is: a háztartás ellátása. Ha a korszak nőire gondolunk, megjelenhetnek előttünk a kitelepített arisztokrata hölgyek is, akik megőrizték méltóságukat, vagy akár Örkény István *Glóriájának* főhőse, az apáca, akit rendjének feloszlata után világi életre kényszerítettek. Láthatunk magunk előtt egy gyönyörű fiatal lányt, aki Brigitte Bardot-t vagy Claudia Cardinalet utánozva miniszoknyában, kontyfrizúrával libben el az öt stírölő ifjak szeme előtt. De ne feledkezzünk el a hippy lányokról sem, akiknek Janis Joplin volt az ideáljuk, és köszönhetően az 1968-ban bevezetett Infecundinnak, már maguk dönthettek arról, egy kapcsolatból vállalnak-e gyermeket vagy sem. És a modern anyákról se feledkezzünk meg, akik az 1967-ben bevezetett gyes hatására dönthettek úgy, hogy három évet otthon töltenek gyermekükkel. Az ideális modern anya csinosan, kiskosztümben tolja a babakocsit, gyermekét háromóránként eteti tápszerrel és bébiétellel is, tudományosan, a védőnőre hallgatva táplálja, esténként dr. Spockot olvas, és elégedett az életével. A deviáns anya már kora délelőtt sörrözik, és gyermekét a lakótelepi szomszédhoz viszi, ahol együtt üvöltetik a táskarádiót. A korszak egészében érték volt a teljes család, jól példázza ezt, hogy az egyszülős családot csonka családnak bélyegezték. Írásomban azt villantom fel, milyenek tartják a korszakra vonatkozó források a nőt. És a korszak nőideálja kapcsán ne feledkezzünk meg a tragikus sorsú 1985-ös szépségkirálynőről, Molnár Csilla Andreáról sem. A szocialista időszakban még nem voltak radi-

kális testszépítő beavatkozások, a természetes szépség hódított. A fodrászat és a kozmetika viszont széles körben elterjedt, olcsó szolgáltatásnak számított. Az 1970-es évek végétől terjedt el a butik-kultúra. Egyedi darabokat lehetett vásárolni a budapesti Váci utcában Kitty Laurónál, vagy a Bozsik tricotage-ban.

A Budapesti Rendőrfőkapitányság 1966–1970 közötti időszakra vonatkozó jelentése szerint az 1960-as évek Magyarországon természetes volt, hogy a házasságon kívül szülő nő és a házasságban szülő nő a törvényben azonos megítélés alá esett.¹ Az egyedülálló anyák megítélése lassan alakult át, az első pozitív hangvételű cikk 1969-ben jelent meg a Nők Lapja hasábjain egy leányanyáról. A könyvtárosként dolgozó leányanyát úgy ábrázolták az írásban, mint „26 esztendő rokonszenves, szép arcú, karcsú nőt”, akinek a gyermek apjával évekig tartott a kapcsolata. Első terhességét elvetette, a másodikat viszont megtartotta. Héthónapos terhes koráig nem szólt senkinek, ekkor egy barátnőjének mesélte el a gyermekáldást, aki azt tanácsolta, mondja el a fiúnak is. A lány kálváriája ekkor kezdődött, ugyanis az ellenszenvesnek ábrázolt leendő apa saját főnökét hívta segítségül, hogy a lányt meggyőzze arról: a gyereket el kell vetetni (a hetedik hónapban!), vagy ha már nem lehet, akkor örökbe kell adni. A lány szülei azt akarták, kössenek névházasságot, de a fiú ezt is visszautasította. A lány biztos volt abban, hogy megszüli, és felnéveli gyermekét egyedül.² Szintén a korszak kiemelt témája volt, lehet-e boldog az olyan házasság, amelyben a nő értelmiségi, a férfi szakmunkás. A kor hivatalos álláspontja szerint igen, a szocialista társadalom – a kor elnevezése szerint: a „mi társadalmunk” – egyenlőségre törekedett.

„Nyelvünkéből – de főleg gondolkodásunkból – törölni kellene már végre, hogy »ranton alul«. Nincs ranton alul kötött házasság, csak megalapozatlanul, meggondolatlanul létrehozott törvényes kapcsolat, amely a házasságkötés fogalmát csúfolja meg” – olvasható 1974-ben a Magyar Ifjúságban.³ Azonban a mindennapi élet tapasztalatai szerint ezek a házasságok gyakran válással végződtek. Eltérően szerették

1 Tóth Eszter Zsófia: *Agnes és Ilona története*. Egy bejáró és egy ingázó munkásnő csecsemőgyilkossága a fővárosban az 1970-es években. Szerk.: LUKÁCS Anikó, Bp., Urbs Évkönyv, 2010

2 Kertész Magda: *Megtartja gyermekét*. Nők Lapja, 1970. június 20. 20–21. A döntési helyzet regényes ábrázolására lásd: Tóth Olga: *Csupasz nyulak*. Ulpius ház, Bp., 2011

3 SOMOS Ágnes: *Ikercsillagok*. Magyar Ifjúság, 1974. október 18. 6.

volna eltölteni szabadidejüket, baráti körök különbözött, s hosszú távon ezt még a szerelem sem hidalhatta át. Gyakori problémának számított az is, hogy az egyetemista nők, ha tanulmányaik idején nem találtak párt, bekerülve egy munkahelyre, lezárultak előttük a pártalálási lehetőségek. A válások számának növekedésével egyre több lett az elvált nő gyermekkel, akik szintén hátránnyal indultak a párkeresésben, mivel más gyermekét senki nem akarta nevelni.

A szocialista időszakban működött a Négy Évszak Társskereső Szolgálat is, amelynek működéséhez a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottság elnöksége 1968. október 16-án hozzájárulását adta. A női jelentkezők számára hátrányt jelentett, hogy általában hétszer több nő keresett társat, mint férfi. Ezen belül egy diplomás férfira 10-15 diplomás nő jutott. A férfiak közül azoknak volt nehéz társat találni, akik az átlagos testmagasságnál alacsonyabbak voltak; akik falura vagy tanyára kívánták vinni leendő társukat; vagy akik a házasság minden anyagi feltételét (lakás, berendezés stb.) a nőtől várták el. Nehezen találtak társra a többször elvált férfiak is, és azok, akik makacsul ragaszkodtak a tizenöt év körüli korkülönbséghez. És sajnos, mindkét nemnél nehézséget jelentett azoknak az özvegyeknek, elváltaknak a társkeresése, akik kiskorú gyermekeket neveltek.

Ha a jelentkező a nehézségeket vállalta, akkor személyazonossági igazolványával kellett bizonyítania előzetes adatainak valóságát; elsősorban azt, hogy házasságkötésre jogilag alkalmas, tehát törvényes családi állapota: nőtlen, hajadon, özvegy vagy elvált. A kalandot keresőknek rögtön ajtót mutattak, és azoknak is, akiknek válóperük folyamatban volt. A Négy Évszadnak adott társskereső megbízás időtartama egy év volt. A társskereső díj 200–900 Ft között volt, jövedelemtől függően. Ki kellett tölteni egy hetvenkét kérdéses, részletes kérdőívet is. Az első négy évben kétszáz házasság kötött a szolgálaton keresztül.

1974-ben a nyíregyházi tanárképző főiskolán öt elsőéves, történelem–orosz szakos hallgató *Az ifjúság nőideálja* címmel díjnyertes pályamunkát írt.

„Az ideális nő nem csak anya, többnek is kell lennie [...], mindig mozogjon, cselekedjen, ne legyen paszszív [...], egyenrangúságának egyik alapját jelentheti a műveltsége [...], legyen mindig csinos, de nem szükséges, hogy a divat hóbortjainak hódoljon” – körvonalazódott az ideális nő képe.⁴

4 SOMOS Ágnes: *Az Éva-dosszié*. Magyar Ifjúság, 1974. július 12. 5.

Amikor 2011-ben az Ifjúsági Magazin egykori újságíróival készítettem interjút, és megkérdeztem tőlük, ha egy dolgot kellene kiemelni, mi volt más az 1970-es, 1980-as évek világában, mint manapság, azt válaszolták, hogy az ismerkedési, társkeresési lehetőségek. Ugyanis virtuális lehetőségek híján sokaknak okozott nehézséget az, hogy egyáltalán megismerkedjenek valakivel. Az Ifjúsági Magazinnak ezért volt külön rovata, ahol hirdetést adhattak fel olyanok, akik levelezni, barátkozni, ismerkedni szerettek volna. Működtettek ismerkedési klubot is. A lap időről időre beszámolt sikertörténetekről is.

Például 1986 márciusában *Levélben jött boldogság* címmel publikáltak sikertörténetet. A cikk elején az újságíró hangsúlyozta, hogy nem volt céljuk a házasságközvetítés, de miért is ne születhetne levélbarátságból életre szóló kapcsolat? A történet szerint N. Miklós 1973-ban, huszonegy éves korában adott fel hirdetést. Hirdetésére százötvenen jelentkeztek, közülük öten fiúk voltak, akiknek eleve nem válaszolt. A levélírók stílusa alapján is válogatott, végül tizenöt levelet írt meg, és öt lánnyal találkozott. Ő akkoriban már egyedül élt, mert édesanyja hét éves korában meghalt, édesapja pedig egy munkahelyi balesetben hunyt el. A későbbi feleségével hónapokig csak leveleztek. A feleséget így jellemezte az újságíró: harminchárom éves, „ma is szép, a két gyerek után is csinos maradt.”⁵ A feleség koraszülött volt, nagyszülei nevelték fel. Tizennégy évesen kórházban dolgozott, este nyolcra mindig haza kellett érnie, így más lehetősége nem volt az ismerkedésre, mint a levelezőpartner-kereső. Mivel nagyszülei a „késő nyolcra” hazajárás miatt azt mondták neki, költözzön el, hamar sor került az esküvőre is. A cikk szerint a házas felek csak azon vitatkoztak, melyik együttes jobb, az Omega vagy az Illés.

Egy 1986-os vicc szerint nem is volt olyan könnyű sem ideális férfit, sem ideális nőt találni:

„– Miért nem nősültél meg? – Mert az ideális nőt keresem. – És nem találd meg? – De igen, csak ő meg az ideális férfit kereste.”⁶

„Egy a lélek és ezer a ruhája”⁷ – idézhetjük Szabó Lőrincet végül, hiszen a szocialista időszak leányai, asszonyai, feleségei, anyái, bár mindannyian egyenrangúak voltak az állam szerint, de ezerarcúak is.

5 KARALYOS József: *Levélben jött boldogság*. Ifjúsági Magazin, 1986. március

6 Ludas Matyi. 1986. január 15. 13.

7 Szabó Lőrinc: *Te meg a világ*